

On Some Issues of Preschool Educational Services (in the Example of a 24-Hour Garden)

S Battsetseg, G Batjargal, M Nyamdorj, Kh Ulziitungalag and
T Tsendsuren

EasyChair preprints are intended for rapid
dissemination of research results and are
integrated with the rest of EasyChair.

February 25, 2021

СУРГУУЛИЙН ӨМНӨХ БОЛОВСРОЛЫН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ЗАРИМ АСУУДАЛД

(24 цагийн цэцэрлэгийн жишээн дээр)

С.Батцэцэг^{1*}, Г.Батжаргал², М.Нямдорж³, Х.Өлзийтунгалаг⁴, Т.Цэндсүрэн⁵

¹МУБИС, Боловсрол Судлалын Сургууль, Судалгаа Арга зүйн Тэнхим
Battsetseg.s@msue.edu.mn

²МУБИС, Сургуулийн Өмнөх Боловсролын Сургууль, Сурган Хүмүүжүүлэх Ухаан, Сэтгэл Судлалын
Тэнхим
gbatjargal@msue.edu.mn

³МУБИС, Боловсрол Судлалын Сургууль, Нийгмийн Ажил Арга зүйн Тэнхим
nyamdorj@msue.edu.mn, ulziitungalag@msue.edu.mn, tsendsuren@msue.edu.mn

Хураангуй (Abstract):

НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц нь хүүхдийн эрхийг хүлээн зөвшөөрч, хүүхдийн эрхийг хамгаалалтанд авсан чухал баримт бичиг юм. Конвенцийн заалтууд нь хүүхэд бүр эрхээ эдлэх, хэрэгжүүлэхэд таатай хууль эрх зүйн орчин, институци, нийгэм эдийн засгийн нөхцөлийг бий болгохыг шаарддаг. Монгол Улс нь 1990 онд НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцид нэгдэж, хүүхдийн эрхийг хамгаалах, үүрэг хүлээсэн анхдагч 10 орны нэг болсон бөгөөд конвенцийн заалт, зарчмуудыг үндэснийхээ хууль тогтоомжуудад бүрэн тусган хууль эрх зүйн үр нөлөөг үндэсний хэмжээнд ханган хэрэгжүүлэх үүргийг хүлээсэн билээ. НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцид заасны дагуу Монгол улс нь хүүхэд өсгөн хүмүүжүүлэх үүргийг гүйцэтгэж байгаа эцэг эх, гэр бүлд дэмжлэг үзүүлэх, хүүхдийг хор уриш, сөрөг үзэгдлээс хамгаалах, гэр бүлийн хайр халамж, асаргаа сувилгаа авах боломжгүй хүүхдүүдэд тусламж, дэмжлэг үзүүлэх үүрэгтэй.

Улаанбаатар хотод 2-5 насны 1,962 хүүхэд 24 цагийн 15 цэцэрлэгт хамрагдаж байна. Эдгээр хүүхдүүдийн 24 хувь нь амжиргааны баталгаажих түвшнээс доогуур орлоготой, 18 хувь нь эцэг эх нь ажилгүй, 57 хувь нь эцэг эх нь ээлжийн ажилтай гэр бүлд амьдарч байна.¹ 24 цагийн цэцэрлэгүүд нь сургуулийн өмнөх боловсролын бодлого, сургалтын хөтөлбөрийн дагуу үйл ажиллагаагаа явуулж санхүүжилт, хөрөнгө оруулалт авч байна. Гэхдээ 24 цагийн цэцэрлэгийн үйлчилгээний онцлог байдлыг тусгасан үйлчилгээний стандарт, дүрэм журам, санхүүжилт, бодлого үгүйсгэгдсээр байна. СӨББ-ын төсөв, санхүүжилтийн үр өгөөжийг нарийвчлан тооцоолж 24 цагийн цэцэрлэгийн хөгжил, зорилтот түвшин, гүйцэтгэлийн үзүүлэлтүүдтэй уялдуулж, удирдах арга механизмыг бий болгох хэрэгцээ, шаардлага байна.

Энд нийслэлийн Баянзүрх, Баянгол, Сонгинохайрхан, Сүхбаатар, Чингэлтэй, Хан-Уул дүүргийн 24 цагийн үйлчилгээтэй 14 цэцэрлэгийн багшлах хүний нөөцийн мэргэшил, СӨБ-ын салбарын болон 24 цагийн цэцэрлэгийн төсвийн бүрдүүлэлт, хуваарилалт зэрэг тулгамдаж буй асуудлуудын зарим үр дүнг танилцуулла.

Түлхүүр үг: 24 цагийн цэцэрлэг, бүлгийн багш, туслах багш, СӨБ-ын хөтөлбөр, бодлого, төсөв, санхүү, хөрөнгө оруулалт

Удиртгал (Introduction)

Хүний хөгжлийн хамгийн эрчимтэй, чухал үе хэмээх бага насны хөгжил, боловсролыг дэмжих нь насан туршийн ухаалаг хөрөнгө оруулалт болохыг орчин үеийн олон судалгаа нотолж байна. Бага насны хүүхдийн эрүүл мэнд, хоол тэжээл, халамж асаргаа, хамгаалал, хөгжил, боловсролыг нэгдмэл хандлага, арга зүйгээр дэмжиж ажиллах нь олон улсын төдийгүй Монгол улсын хөгжлийн тэргүүлэх зорилтуудын нэг болж байна. Тухайлбал, Дэлхий нийтийн тогтвортой хөгжлийн зорилтууд болон Монгол улсын тогтвортой хөгжлийн үндэсний үзэл баримтлал 2030-д зургаа хүртэлх насны хүүхдийн эрүүл мэнд, хоол тэжээл, халамж асаргаа, хамгаалал, хөгжил боловсролыг нэн тодорхой тусгасан.

Сүүлийн жилүүдэд Монгол Улсын Засгийн Газраас сургуулийн өмнөх боловсролд онцгойлон анхаарч “Хүүхэд бүрийг цэцэрлэгт” зорилтыг дэвшүүлэн үндэсний болон орон нутгийн

¹ БСШУСЯ, НҮБХС, МУБИС (2020)., “24 цагийн цэцэрлэгийн үйлчилгээний өнөөгийн байдал, хэрэгцээ судалгааны тайлан”, хуудас 54

түвшинд олон арга хэмжээг хэрэгжүүлж байна. Монгол улсын тогтвортой хөгжлийн үндэсний үзэл баримтлалын “2-5 насны нийт хүүхдийн 99 хувийг стандартын шаардлага хангасан сургуулийн өмнөх боловсролын үйлчилгээнд хамруулна” гэх заалтыг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдах хүүхдийн тоог нэмэгдүүлэх, нэг багшид ноогдох хүүхдийн тоог бууруулах, сургалтын цөм хөтөлбөрийг шинэчлэн сайжруулж, хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх зэрэг арга хэмжээг шат дараатай авч хэрэгжүүлж байна.

Үүний үр дүнгийн тод илрэл нь НҮБ-ын Хүүхдийн сангийн 2019 оны “Суралцахад бэлэн дэлхий: Сургуулийн өмнөх боловсролын талаарх дэлхийн тайлан”-д “Монгол Улс сургуулийн өмнөх боловсролыг тэргүүлэх чиглэлээ болгож, алслагдсан хөдөө орон нутагт боловсролын үйлчилгээг хүргэхэд ихээхэн анхаарал хандуулж, сургуулийн өмнөх боловсролын сургалтын хамралтыг 20 гаруй хувиар нэмэгдүүлсэн нь дэлхийд тэргүүлж, олон улсад үлгэрлэх сайн жишээ болсон”- тухай мэдээг Монголын багш нарын VII их хурлыг нээж хэлсэн үгэндээ Монгол Улсын Ерөнхий сайд У.Хүрэлсүх онцолсон явдлаас харагдаж байгаа юм.

Сургуулийн өмнөх боловсролын тухай хуульд зааснаар 24 цагийн цэцэрлэг нь сургуулийн өмнөх боловсрол (СӨБ) олгох үндсэн байгууллагын нэг төдийгүй СӨБ-ын зорилго, зорилтыг хэрэгжүүлэх үйлчилгээний өвөрмөц хэв шинжтэй юм. Улсын хэмжээнд СӨБ-ын хамран сургалтын 1 хүртэлх хувийг эзэлж байгаа² 24 цагийн цэцэрлэгийн үйлчилгээнд хамрагдаж буй хүүхдүүдийн олонх нь ядуу, эрсдэлтэй гэр бүлийн орчинд амьдарч байна.

24 цагийн цэцэрлэгийн үйлчилгээний хамгийн чухал хэсэг нь хүүхэд бүр гэр бүлийн орчинд ойртсон анги танхимд амьдарч, хөгжиж, суралцаж улмаар аливаа эрсдэлээс ангид байх, бусдаас дэмжлэг тусалцаа авах, сонголттой байх зэрэг эрхүүд хангагдаж байх учиртай. Эдгээр үзүүлэлтийг хүртээмж, чанар, үр дүнгийн үзүүлэлтээр хэмжээсжүүлж СӨБ-ын үйлчилгээний (ялангуяа 24 цагийн цэцэрлэгийн) нөхцөл байдалд судалгаа, шинжилгээ хийх, улмаар хүүхдийн бие бялдар, танин мэдэхүй, нийгэмшихүйн болон сэтгэл зүйн үзүүлэлтүүдийг тооцдог, хянадаг, сайжруулдаг тогтолцоог бэхжүүлэх хэрэгцээ шаардлага байна.

Мөн түүнчлэн 24 цагийн цэцэрлэгийн үйлчилгээнд хамрагдаж буй хүүхдүүдийн эрүүл энх өсөж хөгжих, боловсрол эзэмших, хамгаалуулах, нийгмийн амьдралд оролцох эрхийг Боловсролын тухай хууль (2002), Сургуулийн өмнөх боловсролын тухай хууль (2008), Гэр бүлийн тухай хууль (1999), Хүүхэд хамгааллын тухай хууль (2016), Нийгмийн халамжийн тухай хууль (2012) зэрэг хууль, эрх зүйн баримт бичгээр зохицуулж байгаа хэдий ч зарим хуулийн заалтууд нь давхардсан, харилцан хамаарал, уялдаа хангалтгүй, ялангуяа сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагын түвшинд ажилтан, албан хаагчид хүүхдийн эрхийг хэрхэн хангаж ажиллах талаарх үүрэг хариуцлага нь тодорхой бус зэрэг засаж сайжруулах “асуудлууд” байсаар байна.

Манай улсын хувьд 24 цагийн цэцэрлэгийн хүүхдийн тоо жил ирэх тусам нэмэгдэх хандалагатай байгаа нь цаашид төр засгаас энэ салбар дээр илүү их анхаарал хандуулах ёстойг харуулж байгаа юм. Өөрөөр хэлбэл, амьжиргааны баталгаат түвшинээс доогуур орлоготой, эрсдэлтэй гэр бүлийн хүүхдүүдээс гадна эцэг эхчүүд ихэвчлэн ажил эрхлэх, орлоготой байх гэсэн шалтгаанаар 24 цагийн цэцэрлэгт хүүхдээ өгч байна. Мөн 24 цагийн цэцэрлэгийн үйлчилгээнд эмээ/өвөө - ээж/аав - охин/хүү хэмээн үе дамжсан байдлаар хамрагдаж байна¹.

Хүснэгт 2. Цэцэрлэгийн насны хүн амын тооны прогноз

Дэд салбар	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
СӨБ	318.4	312.4	308.2	312.1	315.1	322.5	326.2	324.6	322.6	319.7	317.1	314.9	313.7
Өсөлт, %		-1.9	-3.2	-2.0	-1.0	1.3	2.5	2.0	1.3	0.4	-0.4	-1.1	-1.5

Эх сурвалж: EPSSim програмын тооцоолол, БДХХТ-2030

Монголд цэцэрлэгийн насны хүн амын тоог огцом өсөхгүй гэж үзсэн ч ээлжээр ажиллах (уул уурхай, боловсруулах салбарт ээлжээр ажиллах, худалдаа үйлчилгээний салбарт цаг

² БШСУСЯ, (2018)., “Боловсролын тойм судалгаа”

харгалзахгүй ажиллах г.м) эцэг эх, асран хамгаалагчдын тоо нэмэгдэх төлөвтэй байна. Энэ нь 24 цагийн цэцэрлэгийн хүүхдийн тоо ойрын жилүүдэд хэвийн байх ч 2023-2025 онуудад (энэ бодлого, шийдвэр хэвээр үргэлжлэнэ гэвэл) өсөх хандлагатай байгааг харуулж байна. Хүүхдийн тооны өсөлтийг дагаад багшлах болон бусад хүний нөөцийн тоо өснө. Хэдийгээр хуулинд заасан тогтмол болон нормативт зардлаар санхүүжилт аваад цэцэрлэгүүд хэвийн үйл ажиллагаа явуулж үйлчилгээ үргэлжлүүлж болох хэдий ч 24 цагийн цэцэрлэгийн сургалтын орчинг сайжруулах, чанар, үр дүнг нэмэгдүүлэх, багшлах болон бусад хүний нөөцийг чадавхижуулах, төсвийг хүүхдэд ээлтэй болгох гэх мэт шийдвэрлэвэл зохих олон асуудлууд байна.

Энэхүү судалгааны ажлаар 24 цагийн цэцэрлэгийн үйлчилгээнд тулгамдаж буй асуудлыг дараах байдлаар тодорхойлохыг зорив. Үүнд:

1. Бага насны хүүхдийг 24 цагийн цэцэрлэгт хамруулах хэрэгцээ нийгмийн хөгжлийн онцлогийг дагаад бий болж байгаа үед энэхүү үйлчилгээнд шаардлагатай төсөв, санхүү нь хангалттай хэмжээнд хуваарилагдаж байна уу? Санхүүжилтийн эх үүсвэрийг хэрхэн бүрдүүлэх вэ?
2. 24 цагийн цэцэрлэг, түүнд ажиллах багш болон бусад боловсон хүчний мэргэшил, бэлтгэл хэрхэн хангагдсан бэ? Цаашид хэрхэн хөгжих вэ?

Сэдвийн судлагдсан байдал (Literature Review)

24 цагийн цэцэрлэгийн үйлчилгээ нь Монгол улсад үүсэн хөгжөөд 80 гаруй³ жил болж байгаа хэдий ч уг бодлогын хэрэгжилт, санхүүжилт, үйлчилгээний хэрэгцээ, хүртээмж, чанар, гэр бүл, нийгэмд үзүүлэх нөлөөлөл зэргийг судалж тодорхойлсон баримт бичиг дулимаг байна.

24 цагийн цэцэрлэгүүд нь сургуулийн өмнөх боловсролын бодлого, сургалтын хөтөлбөрийн дагуу үйл ажиллагаагаа явуулж санхүүжилт, хөрөнгө оруулалт авч байна. Гэхдээ 24 цагийн цэцэрлэгийн үйлчилгээний онцлог байдлыг тусгасан үйлчилгээний стандарт, дүрэм журам, санхүүжилт, бодлого үгүйлэгдсээр байна. 24 цагийн цэцэрлэгийн төсөв, санхүүжилтийн үр өгөөжийг нарийвчлан тооцоолж, хөгжлийн чиг хандлага, зорилтот түвшин, гүйцэтгэлийн үзүүлэлтүүдтэй уялдуулж, удирдах арга механизмыг бий болгох мэдээллийн сан, судалгаа, шинжилгээ хангалтгүй байна.

24 цагийн цэцэрлэгт 2-5 насны хүүхдүүд долоо хоногийн 5 өдөр аав ээж, гэр бүлээсээ тусдаа орчинд амьдарч, хөгжиж, төлөвшиж байна. Иймээс 24 цагийн цэцэрлэгийн үйлчилгээг зөвхөн боловсролын үйлчилгээ гэж тодорхойлох нь хэт өрөөсгөл юм. Өөрөөр хэлбэл, 24 цагийн цэцэрлэгийн үйлчилгээ, үр дүнг сайжруулахад санхүүжилтын хэмжээ, түүний эх үүсвэрийн бүтэц, багш болон бусад хүний нөөцийн мэргэшлийн нөхцөл байдлыг тодруулах нь нэн тулгамдсан асуудал хэмээн үзэж байна.

Арга зүй (Methodology)

Судалгааны мэдээллийг цуглуулахдаа тоон болон чанарын судалгааны аргуудыг хослуулан хэрэглэсэн. Нийслэлийн Баянзүрх, Баянгол, Сонгинохайрхан, Сүхбаатар, Чингэлтэй, Хан-Уул дүүргийн 24 цагийн үйлчилгээтэй 9 цэцэрлэгийн үндсэн болон туслах багшийн боловсролын байдал, мэргэшлийн бэлтгэлжилт, багшийн ачааллын талаарх мэдээллийг ганцаарчилсан болон бүлгийн ярилцлага, асуумжийн аргаар, цэцэрлэгийн санхүү, хөрөнгө оруулалтын мэдээллийг баримт бичгийн (сүүлийн 6 жил) судалгаа, нягтлан бодогчийн ганцаарчилсан ярилцлага, асуумж (хүрэлцээт байдлыг тандах зорилго бүхий асуулт)-аар тус тус цуглуулж, мэдээллийг SPSS22, MS EXCEL программд кодлолын дагуу шивж оруулан механик болон логик алдааг шалгаж чанарын шаардлагад нийцүүлсний дараа мэдээллийн боловсруулалт, шинжилгээг хийсэн болно. Тоо хувиар илэрхийлэгдэх дан тоололтын зэрэгцээ шинж тэмдгээр ангилах, статистик үзүүлэлтийг тооцох, хүчин зүйлсээр эрэмбэлэх, бүлэглэх зэргээр харьцуулан дүн шинжилгээ хийсэн. Бүлгийн болон ганцаарчилсан ярилцлагын аргаар авсан мэдээлэл болон асуумжийн нээлттэй асуултын хариултыг бүртгэж, ангилан (*тодорхой эрэмбийн дагуу*) боловсруулсан. Мөн СӨББ-ын төсөв, санхүүгийн

³ Д.Нонна. (2014)., “Монгол улсад сургуулийн өмнөх боловсрол хөгжиж ирсэн нь”, Улаанбаатар

мэдээлэл, багш бэлтгэх хөтөлбөр, багшийн мэргэжил дээшлүүлэх (1.3.5.10 жил) хөтөлбөрт тойм шинжилгээ хийсэн болно.

Үр дүн (Results)

Боловсролд зарцуулж төсөв нь боловсролын үйлчилгээг хэрэгжүүлэх үндсэн нөхцөл бөгөөд түүний чанарт нөлөөлдөг хамгийн чухал хүчин зүйл юм. Боловсролын үйлчилгээг нийтэд хүргэхийн тулд төсвийн бүрдүүлэлтийн баталгаатай байдлаас гадна төсвийн хуваарилалт чухал байдаг. Тиймээс ч боловсролын санхүүгийн асуудлаар төсвийн бүрдүүлэлт, төсвийн хуваарилалт гэсэн хоёр чиглэлээр судалгаа хийгддэг ч хуваарилалтын дор нэгтгэн судлах хандлага байдаг (Kong, Chun, 1989).

2010-2020 оны дунджаар манай улсын төсвийн орлогод боловсролын салбарын төсвийн эзлэх хувь 15.6%, дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хувь 5.3% байгаа нь бүс нутагтаа харьцангуй өндөр үзүүлэлт юм (АХБ, Санхүүжилт, хөрөнгө оруулалтын тайлан, 2019). 2020 оны байдлаар манай улсын төсвийн 82 хувийг зөвхөн татварын орлогоор бүрдүүлэхээр төлөвлөсөн байна (Сангийн яам, 2020).

Монгол улс сургуулийн өмнөх боловсролын төсвийг зардлын зүйлээс хамаарч үйл ажиллагааны зардлаар, санхүүжилтийн томьёо ашиглан, эрэлтэд суурилан санхүүжүүлдэг. Сургуулийн өмнөх боловсролын санхүүжилтийн эрх зүйн үндэс нь Боловсролын тухай хууль юм. СӨБ-ын төсвийн хуваарилалт нь Боловсролын салбарын төсөвт эзлэх хувиараа ЕБС-ын дараа орж байгаа буюу сүүлийн 10 жилд дунджаар 22.8%-ийг (стандарт үзүүлэлт: 19 хувиас дээш хувийг буюу ойролцоогоор ¼-ыг дангаар эзлэх) эзэлж байна⁴. Харин боловсролын салбарын хөрөнгө оруулалтад СӨБ-ын хөрөнгө оруулалтын эзлэх хувь сүүлийн 12 жилд дунджаар 22%-тай байна. 2011 он, 2015 онуудад харьцангуй өндөр байжээ.

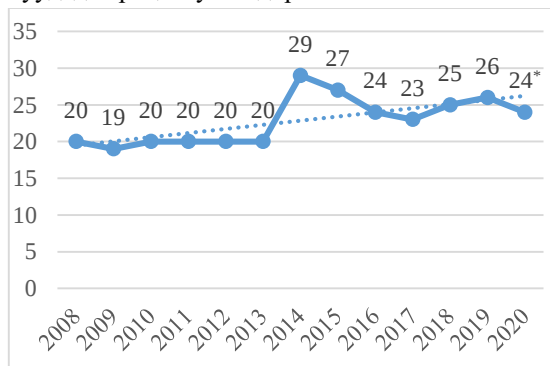

График 1. Боловсролын салбарын төсөвт СӨБ-ын урсгал зардлын эзлэх хувь

Эх сурвалж: БСШУСЯ

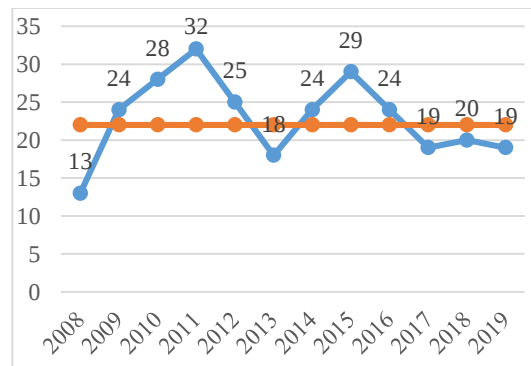

График 2. Боловсролын салбарын хөрөнгө оруулалтад СӨБ-ын хөрөнгө оруулалтын эзлэх хувь

Эх үүсвэр: Сангийн яам

Боловсролын тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлд “Төрийн өмчийн боловсролын сургалтын байгууллагыг тогтмол болон нормативт зардлаар санхүүжүүлнэ”, “Төрийн өмчийн сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагын санхүүжилтийн эх үүсвэр нь улсын төсөв, орон нутгийн төсөв, эцэг, эх, асран хамгаалагчаас өгөх төлбөр, өөрийн үйл ажиллагааны орлогоос бүрдэнэ” гэж заасан байдаг. Улсын төсвөөс санхүүжих дүнд тогтмол болон нормативт зардлууд багтана. Төрийн өмчит цэцэрлэгийн тогтмол зардлыг орон нутгийн төсвөөс, цэцэрлэгийн байршлыг харгалзан хүүхдийн хоолны зардлын тодорхой хувь, өмчийн хэлбэр харгалзахгүйгээр ашгийн болон ашгийн төлөө бус

⁴ Нью-Йорк хотод танилцуулсан НҮБ-ын Хүүхдийн сангийн тайланд Монгол Улс нь боловсролын салбарын төсвийн дөрөвний нэгээс илүүг сургуулийн өмнөх боловсролд хуваарилсан нь олон улсад өндөр үзүүлэлт. Тайланд дурдсан улс орнуудын 40 орчим хувь нь боловсролын салбарын төсвийнхөө 2 хүрэхгүй хувийг сургуулийн өмнөх боловсролд хуваарилж байгаа бол Монгол Улс 26 хувийг хуваарилж байгаа ажээ.

цэцэрлэгт хамрагдаж байгаа нэг хүүхдэд ногдох хувьсах зардлыг улсын төсвөөс тус тус санхүүжүүлдэг. Норматив зардлыг Засгийн газрын тогтоолоор жил бүр баталсан жишгийн дагуу тооцож санхүүжүүлэх журамтай байна.

Үр дүн 1. Сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагад (24 цагийн цэцэрлэгт) төсвийн урсгал зардал нь хуулинд заасны дагуу хуваарилагдаж байгаа ч нийслэлийн 24 цагийн цэцэрлэгийн төсөв, санхүүгийн хүрэлцээтэй байдлыг тандалт судалгааны үр дүнг танилцууллаа.

➤ Төсвийн зардлын хуваарилалтаас хүрэлцээ муутай зардлыг дараах байдлаар нэрлэсэн бөгөөд сдалгаанд хамрагдсан 24 цагийн цэцэрлэгүүдийн 60-80 хувь нь хоол хүнс, тоглоом, сургалтын хэрэглэгдэхүүний зардал хүрэлцдэггүй гэсэн байна. Үүнээс харахад төсвийн санхүүжилт хүрэлцээтэй бус байна. Өөрөөр хэлбэл, СӨБ-ын салбарын төсвийн хуваарилалт хангалттай түвшинд байгаа хэдий ч зарцуулалтын байдлаас харвал төсвийн ихэнх хувийг цалин хөлс, хүүхдийн хоол унд, халаалт, цахилгаан зэрэгт хуваарилан зарцуулж, хичээл сургалтын хэрэглэгдэхүүн, хүүхдийн хөгжлийг дэмжих бусад үйл ажиллагаанд маш бага буюу бараг зарцуулагдахгүй байна.

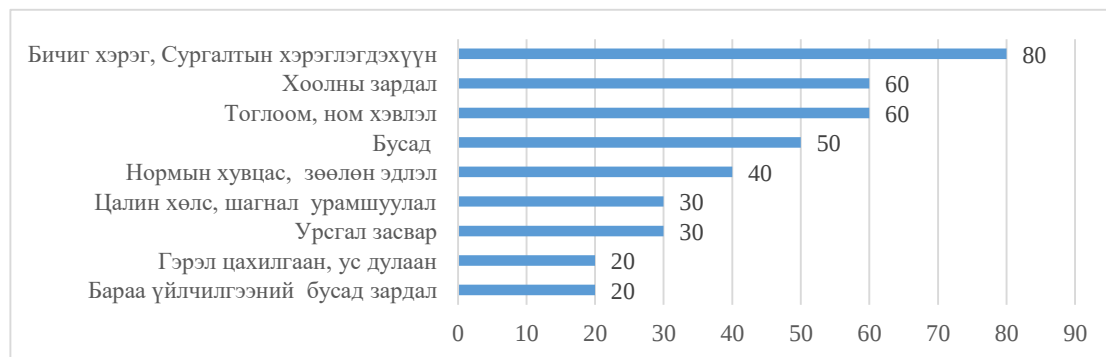

График 5. Хүрэлцээ муутай төсвийн зардал, давхар сонголтын хувиар

➤ Сургалтын хэрэглэгдэхүүн, хичээл практик, тоглоом гэх мэт хүүхдүүдийг хөгжүүлэх үйл ажиллагаанд зарцуулсан төсөв, санхүүгийн зардал цэцэрлэгүүд харьцангуй өөр өөрөөр хийгдсэн нь судалгааны явцад ажиглагдсан. Судалгаанд хамрагдсан цэцэрлэгийн 30 хувь нь сургалтын хэрэглэгдэхүүн болон тоглоом авахад төсөв зарцуулаагүй байхад 70 хувь нь тогтмол, тодорхой хэмжээний төсөв зарцуулсан дүнтэй байна.

Хүснэгт 1. Сүүлийн 3-н жилийн байдлаар сургалтын хэрэглэгдэхүүн болон тоглоом авахад зарцуулсан төсөв

Цэцэрлэгүүд	Зардлын зориулалт	Зарцуулсан төсөв, төг		
		2017	2018	2019
А	Сургалтын хэрэглэгдэхүүн	2,700,000	11,000,000	2,320,000
Б	Хичээл практик	500,000	1,000,000	1,000,000
В	Тоглоом		50,000	50,000
	Сургалтын хэрэглэгдэхүүн		40,000	60,000
	Бүлгийн тохижилт	80,000		80,000
Г	Хичээл үйлдвэрлэлийн зардал	600,000	800,000	600,000
Д	Тоглоом		3,000,000	
Е	Тоглоом, сургалтын хэрэглэгдэхүүн	2,000,000	5,728,000	1,200,000
Ё	Тоглоом, сургалтын хэрэглэгдэхүүн			4,000,000
Ж	Сургалтын хэрэглэгдэхүүн	-	-	-
З	Сургалтын хэрэглэгдэхүүн	-	-	-
И	Сургалтын хэрэглэгдэхүүн	-	-	-

Эх сурвалж: 24 цэцэрлэгийн нягтлан бодогчдын өгсөн мэдээлэл, баримтын судалгаагаар

Ганцаарчилсан ярилцлагаас...

- “сургалтын материал болон бусад шаардлагатай хичээл, сургалтын хэрэглэгдэхүүнийг эцэг эхчүүдээс мөнгө цуглуулах, сан үүсгэх эсвэл орон нутгийн бусад хандивлагч байгууллагаас нэхэмжлэх зэрэг аргуудаар хөрөнгө босгодог...”

➤ Нийт цэцэрлэгийн 74.1%-д 27 нэр төрлийн хөрөнгө оруулалтын ажлууд хийгдсэний 85.2% нь өнөөг хүртэл хэвийн үйл ажиллагаатай байгаа гэж үзсэн. Төсвийн дэмжлэгээс гадна дотоод, гадаадын хандивлагч байгууллагын оролцоо, дэмжлэг ердийн цэцэрлэгтэй харьцуулахад илүү байдаг нь ажиглагдсан. Мөн цэцэрлэгийн хамт олон, эцэг эхийн оролцоо ч нэмэгдэх төлөвтэй байна. Сүүлийн жилүүдийн төсөв, санхүүгийн дэмжлэгтэйгээр хийгдсэн нийт ажлын дийлэнх нь 2015, 2016 онуудад хийгдсэн нь цэцэрлэгийн барилга, өргөтгөл барих, их засварын ажил хийгдсэнтэй холбоотой. Харин сүүлийн жилүүдэд хүүхдийн сурах орчинд чиглэгдсэн тоглоом, хэрэглэгдэхүүний зардлууд голлосон байна.

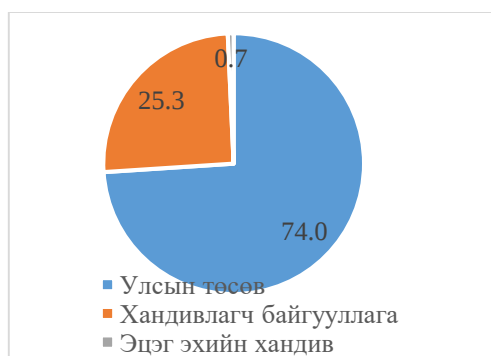

График 3. Төсөв, санхүүгийн эх үүсвэрийн бүтэц, хувь

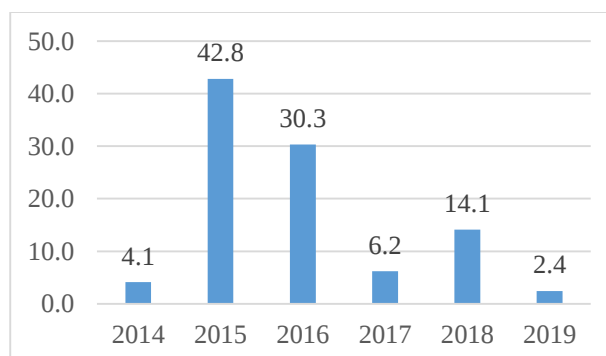

График 4. Төсөв, санхүүгийн үзүүлэлтийн динамик, хувь

➤ Цэцэрлэгийн үйл ажиллагааны нээлттэй байдал, хүүхдийн хүмүүжил боловсрол, чанарын асуудал бол эцэг эхийн дэмжлэг, үйл ажиллагаанд хамтран оролцох, тэдний туслалцаа дэмжлэгийг идэвхижүүлэх ажлын хүрээнд эцэг, эхийн 73% оролцоотой байдаг ба анги засвар болон тохижуулах зардалд сард 10-25 мян төгрөг өгдөг байна.

Үрдүн 2. Улаанбаатар хотын хэмжээнд 24 цагийн үйлчилгээтэй 15 цэцэрлэгийн 51 бүлэгт 1962 хүүхэд сургуулийн өмнөх боловсрол эзэмшиж байна. Мөн 19-58 насны 143 бүлгийн багш болон туслах багш нар асаргаа, сургалт болон бусад үйлчилгээг хариуцан явуулж байна. Туслах багш нар ажлын байрандаа тогтвортой, бүлгийн багш нарын хувьд ажлын байрны шилжих хөдөлгөөн ихтэй байгаа нь харагдсан⁵.

➤ Цэцэрлэгийн багш, туслах багш нь хоёр наснаас сургуульд элсэх хүртэлх насны хүүхдийг асрах, хамгаалах, хүмүүжүүлэх, сургах цогц үйл ажиллагаагаар хүүхдийн бие бялдар, оюун ухаан, нийгэмшихүйн хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагааг төлөвлөн зохион байгуулдаг. Мөн эцэг эх, асран хамгаалагчдад мэргэжлийн туслалцаа үзүүлж ажилладаг. Энд гол ажиллах хүчин болох багш, туслах багш нар 24 цагийн цэцэрлэгийн нэг бүлэгт 40-45 хүүхэдтэй⁶ ажиллаж байгаа нь багшийн ачаалал ихтэй байгааг харуулж байгаа төдийгүй нэмэлт цалин хөлс, урамшуулал бодитой авч чадахгүй байгаа нь судалгааны үр дүнгээс харагдаж байна.

Фокус бүлгийн ярилцлагаас...

- “Бүлгийн багш нар ердийн цэцэрлэг, өдрийн ангид багшлах хүсэлтэй, боломж гарвал шууд шилждэг, учир нь ердийн цэцэрлэгийн ажлын ачаалал 24 цагийн цэцэрлэгийн ажлыг бодвол арай бага байдаг...”

⁵ Нямдорж. М, Батжаргал. Г, Батцэцэг. С, Өлзийтунгалаг. Х, Цэндсүрэн. Т., “24 цагийн цэцэрлэгийн үйлчилгээний өнөөгийн байдал, хэрэгцээ” судалгааны тайлан, 2020

⁶ Бага, дунд орлоготой орнуудын боловсролын тогтолцоонд багш сурагчийн боломжит харьцааг 20-25 байхаар тооцоолсон байдаг.

- “Туслах багш ганцаараа шөнийн ээлжид ажилладаг, 40-50 хүүхэд харж хонодог учраас бүлгийн багштай харьцуулахад ачаалал илүү байдаг...”
- “Бүлгийн багш сургалт үйл ажиллагааны бэлтгэл хийх, албан бичиг хөтлөлт сургалт хүмүүжлийн ажилд ихэнхи цагийг зарцуулдаг гэсэн бол туслах багш нар хүүхдүүдийг усанд оруулах, өдрийн цагаар агаарт гаргах, хувцаслах, цэвэрлэгээний ажилд хамгийн их цаг зарцуулдаг...”

➤ Эндээс 24 цагийн цэцэрлэгт ажиллах хүний нөөцөөр бэлтгэгдсэн байдлыг нэгд: хүүхэд хөгжил буюу сургалт, хоёрт: хүүхэд хамгаалал, гуравт хүүхдийн эрүүл мэнд, асаргаа сувилгаа чиглэлээр ангилж авч үзвэл СӨБ-ын багш бэлтгэх их, дээд сургуулиудын сургалтын хөтөлбөрт 24 цагийн цэцэрлэгийн онцлог, бага насны хүүхдийн асаргаа, сувилгаа, хүүхэд хамгаалал, халамжийн талаарх агуулгыг тусган оруулах шаардлагатай байгаа нь харагдаж байна.

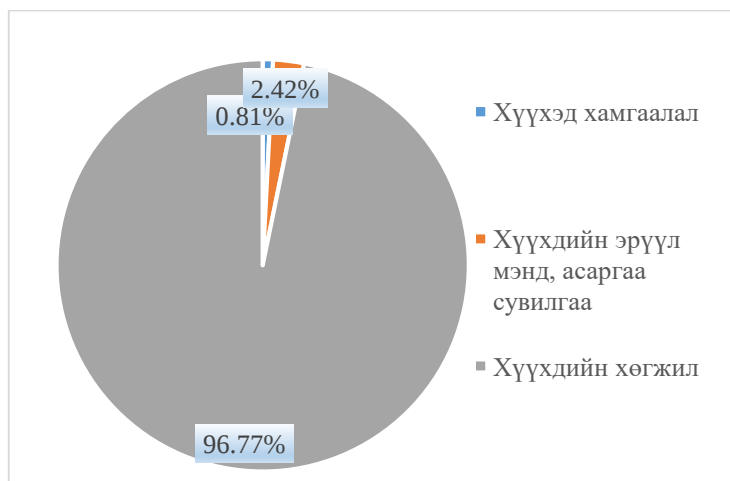

График 6. МУБИС, СӨБ-ын багш бэлтгэх хөтөлбөрийн бүтэц

Мөн багшийн мэргэжил дээшлүүлэх институт (БМДИ)-ээс зохион явуулдаг 1 жил, 3 жил 5 жил, 10 жилийн багш нарын дунд зохион явуулдаг сургалтад “Тэгш хамруулах сургалт”, “Хүүхэд хамгаалал”, “Хүүхэд хөгжлийн сургалт”-ууд тодорхой модуль хэлбэрээр 2-3 кредитээр зохион байгуулагддаг бол хүүхдийн эрүүл мэнд хоол тэжээлийн агуулга эдгээр сургалтын модулын дотор 4 -6 цагаар төлөвлөгдөн орсон байдаг.

Энд МУБИС-ын СӨБ-ын багш бэлтгэх хөтөлбөр (124 кредит) болон БМДИ-ээс явуулдаг багшийн мэргэжил дээшлүүлэх хөтөлбөрт хийсэн тойм шинжилгээ хийсэн бөгөөд цаашид 24 цагийн цэцэрлэгт багшлах хүний нөөцийг бэлтгэх, багшийн мэргэжил дээшлүүлэх, давтан сургах ажлууд эрэлт, хэрэгцээтэй байгаа төдийгүй, сургалтын агуулгад өөрчлөлт шинэчлэлт хийх хэрэгтэйг харуулж байна.

Хэлэлцүүлэг (Discussion) Энэхүү судалгааны ажлыг доорх байдлаар хэлэлцүүлсэн бөгөөд цаашид 24 цагийн цэцэрлэгийн хүүхдийн эрх, хүүхэд хамгаалал, түүнд зориулагдсан төсөв санхүүжилт гэх мэтээр харилцан уялдаа бүхий СӨБ-ын чанар, үр дүнг сайжруулах шалгуур, үзүүлэлт гаргаж, судалгаа, шинжилгээний ажлыг нэмэгдүүлж, хүлээгдэж буй үр дүнг шийдвэрлэх шаардлагатай.

- БСШУСЯ, НҮБ-ын Хүүхдийн Сан, Солонгосын Хүүхдийн Сан (ChildFund Korea), МУБИС, Иргэний нийгмийн байгууллага, нийслэлийн 24 цагийн цэцэрлэг, эцэг эхийн төлөөлөл бүхий олон нийтийн хэлэлцүүлэг “24 цагийн цэцэрлэгийн өнөөгийн байдал, хэрэгцээ”- 2019 он
- БСШУСЯ, НҮБ-ийн Хүүхдийн сан, COVID-19 вирусын тархалтаас урьдчилан сэргийлэх зорилтот хэлэлцүүлэг “24 цагийн цэцэрлэгт хамрагддаг хүүхдүүдийн эрсдлийн түргэвчилсэн үнэлгээ” -2020 он

Дүгнэлт (Conclusion):

Монгол улсад 24 цагийн буюу 5 өдрийн цэцэрлэгийн үйлчилгээг сайжруулахад эн тэргүүнд шийдвэрлэх шаардлагатайг тодруулсан судалгааны үр дүнд үндэслэн дүгнэлт хийж байна. Тухайлбал:

- ✓ СӨБ-ын салбарын төсвийн хуваарилалт сайн байгаа хэдий ч хүүхдийн хөгжлийн гол үзүүлэлтүүдэд зарцуулагдахгүй байна. Өөрөөр хэлбэл, энэхүү төсвийн санхүүжилт нь СӨБ-ын хамран сургалтын хувь хэмжээг өсгөхөд чиглэгдсэн, харин чанар, үр ашгийг дээшлүүлэхэд хүрэлцэхгүй буюу төсвийн хуваарилалтын алдаатай байдал ажиглагдсан нь хүүхдэд ээлтэй төсөвлөлт хийгдэхгүй буйг харуулж байна. Иймд цэцэрлэгийн нэг хүүхдэд ногдох зардлыг хоол тэжээлийн, бичиг үсгийн тайлагдалт, эсвэл хүүхэд хамгаалал гэх мэт хүүхдэд зориулан зарцуулж буй төсвийн зардлаар тодорхой болгож, цэцэрлэгийн төсвийн санхүүжилтийг эх үүсвэрээр (төр, орон нутаг, байгууллага, эцэг эх, асран хамгаалагчдын оролцоог), эзлэх хувиар нарийн зааж өгөх хэрэгтэй. Мөн хүүхэд хамгааллын зардлыг (ялангуяа 24 цагийн цэцэрлэгт) нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлтөөс хамаарахгүй өсч байхаар тусгах, хэрэгжилтийн үр дүн, үр ашгийг тооцдог цогц тогтолцоог хөгжүүлэх нь чухал юм. Өмнө нь цэцэрлэгийн хүүхдийн хоолны 41 хувийг төр, үлдсэнийг нь эцэг, эх нь хариуцдаг байсан. Харин 2009 оноос энэ байдлыг өөрчилж төрөөс хоолны мөнгийг нь 100 хувь хариуцдаг болсон. Ингэснээр эцэг, эхчүүдийн хүлээх хариуцлагыг байхгүй болгосон гэж зарим судлаачид үздэг. Иймд эцэг эхийн үүрэг, хариуцлага, оролцоог өрхийн амьжиргааны түвшинтэй уялдуулж хүүхдийнхээ (хоол хүнс, тээвэр, аялал зэрэг) нийгэмшүүлэх үйл ажиллагааны зардлыг албан ёсоор санхүүжүүлдэг болох нь зүйтэй юм.
- ✓ 24 цагийн цэцэрлэгийн багшлах хүний нөөцийн бэлтгэл, мэргэшлийн байдал хангалтгүй байна. Цаашид, СӨБ-ын багш бэлтгэх хөтөлбөр, сургалтын төлөвлөгөөнд 24 цагийн цэцэрлэгийн үйлчилгээ, хүүхдийн хөгжлийн талаарх агуулгыг багш мэргэжлийн суурь хичээлийн хөтөлбөрт оруулах, мөн сонгон судлах хичээлийн хөтөлбөр боловсруулж орох хэрэгцээ шаардлага байна. Мөн багшийн мэргэжил дээшлүүлэх болон давтан мэргэшүүлэх сургалтад 24 цагийн цэцэрлэгийн эрхлэгч, арга зүйч, бүлгийн болон туслах багш нарт зориулсан сургалтын модулийг боловсруулж, хэрэгжүүлэх хэрэгтэй байна. Ажиллах хүний нөөцийг хүүхдийн эрх, хүмүүжлийн эерэг арга, хүүхэд хамгааллын (хүүхэд хамгаалал, халамж, бага насны хүүхдийн асаргаа) сургалт болон стрессийг даван туулах, эцэг, эхийн оролцоог нэмэгдүүлэх арга зүйн чиглэлээр мэргэжил дээшлүүлэх, давтан сургалтад хамруулснаар эцэг эхчүүдэд бага насны хүүхдийн хөгжил, хамгааллын чиглэлээр мэдлэг, мэдээлэл өгөх нөлөөллийн ажлууд хийгдэх шаардлагатай хэмээн үзэж байна.
- ✓ Иймээс төр энэхүү өвөрмөц онцлог бүхий цэцэрлэгийн үйл ажиллагааны талаар судалгаа, шинжилгээний ажлуудыг хийж улмаар дунд, урт хугацаанд хумих, эсвэл хөгжүүлэх бодлогыг тодорхой болгох шаардлагатай юм.

ТАЛАРХАЛ

Энэхүү судалгааг хийж, гүйцэтгэх боломжийг олгосон НҮБ-ын Хүүхдийн Сан, Солонгосын Хүүхдийн сан, БСШУСЯ, судалгааны мэдээллийг цуглуулах, мэдээлэлд дүн шинжилгээ, хийх магадлан бататгах зэрэгт сэтгэл гарган идэвхтэй оролцсон Улаанбаатар хотын 24 цагийн цэцэрлэгийн санхүүгийн ажилтнууд (нягтлан бодогч, нярав), бүлгийн болон туслах багш нарт чин сэтгэлээсээ баярлан талархаж байна.

НОМ ЗҮЙ

- [1]. М. Нямдорж. Г.Батжаргал. С.Батцэцэг. Х.Өлзийтунгалаг. Т.Цэндсүрэн. (2020)., “24 цагийн цэцэрлэгийн үйлчилгээний өнөөгийн байдал, хэрэгцээ” судалгааны тайлан
- [2]. Д.Нонна (2014) “Монгол улсад сургуулийн өмнөх боловсрол хөгжиж ирсэн нь”
- [3]. АХБ. (2019) “Боловсролын салбарын санхүүжилт, хөрөнгө оруулалтын төлөв, дэд салбаруудын онцлог, хэрэгцээний талаарх судалгааны үр дүн”
- [4]. НҮБ-ын Хүүхдийн сан. (2019) “Суралцахад бэлэн дэлхий: Сургуулийн өмнөх боловсролын талаарх дэлхийн тайлан
- [5]. UNESCO. (2020) “GLOBAL EDUCATION MONITORING REPORT”
- [6]. БСШУСЯ, (2020) “Алсын хараа-2050”
- [7]. БСШУСЯ, (2020) “Боловсролын салбарын хөгжлийн дунд хугацааны төлөвлөгөө”